

הלכות פסח

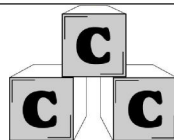
בזלל:

משניות מסכת פסחים

הלכות פסח

דברי חז"ל

צערך על ידי ברמי ישראל גרוס

CONCEPT CENTERED CURRICULUM

זוג הפסוק במיקרא

שמות פרק יב

טו שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי | כל-אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד-יום השבעי: טז וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם: יז ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדרתיכם חקת עולם: יח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: יט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי | כל-אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: כ כל-מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות:

ויקרא פרק כג

ה בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח לי-הוה: ו ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות לי-הוה שבעת ימים מצות תאכלו: ז ביום הראשון מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו: ח והקרבתם אשה לי-הוה שבעת ימים ביום השביעי מקרא-קדש כל-מלאכת עבודה לא תעשו: ט וידבר יהוה אל-משה לאמר: י דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי-תבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את-קצירה והבאתם את-עמר ראשית קצירכם אל-הכהן: יא והניף את-העמר לפני יהוה לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: יב ועשיתם ביום הניפכם את-העמר כבש תמים בן-שנתו לעלה ליהוה: יג ומנחתו שני עשרונים סלת בלוּלה בשמן אשה ליהוה ריח ניחח ונספה זין רביעת ההין: יד ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד-עצם היום הזה עד הביאכם את-קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם: טו וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את-עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה: טז עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ליהוה: יז ממושבתיכם תביאו | לחם תנופה שתים שני עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה בפורים ליהוה: יח והקרבתם על-הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה ופר בן-בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם ונספיהם אשה ריח-ניחח ליהוה: יט ועשיתם שעיר-עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים: כ והניף הכהן | אתם על לחם הבכרים תנופה לפני יהוה על-שני כבשים קדש יהיו ליהוה לכהן: כא וקראתם בעצם | היום הזה מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל-מושבתיכם לדרתיכם: כב ובקצרכם את-קציר ארצכם לא-תכלה פאת שדה בקצרה ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם:

דברים פרק טז

א שמור את-חדש האביב ועשית פסח לי-הוה א-להיך כי בחדש האביב הוציאך י-הוה א-להיך ממצרים לילה: ב וזבחת פסח לי-הוה א-להיך צאן ובקר במקום אשר יבחר י-הוה לשכן שמו שם: ג לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: ד ולא-יראה לך שאר בכל-גבלך שבעת ימים ולא-ילין מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר: ... ט שבעה שבעת תספר-לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות: י ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכה יהוה אלהיך:

הלכות פסח

תוכן ענינים

משניות.....1-15

מושגים מהמשניות.....16-17

הלכות פסח.....18-32

מושגים מהלכות פסח.....33-34

דברי חז"ל.....35-37

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק ראשון אור לארבעה עשר

א אור לארבעה עשר, בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף, מקום שמכניסין בו חמץ. בית שמאי אומרים, שתי שורות על פני כל המרתף. ובית הלל אומרים, שתי שורות החיצונות שהן העליונות:

רבינו עובדיה מברטנורה

אור לארבעה עשר. ליל שלמחרתו יהיה י"ד. וקורא התנא ללילה אור כדרך שקורים לעיוור סגי נהור, ובלשון יפה דיברה המשנה.

בודקין את החמץ. יש מפרשים סיבת הבדיקה כדי שלא יעבור על כל יראה וכל ימצא אם יהיה חמץ בביתו בפסח. ואע"פ שבבטול לבד מספיק, חוששים אולי ימצא חתיכה יפה של חמץ ויתחרט על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה ויעבור עליו על כל יראה וכל ימצא, לפיכך בודקים את החמץ כדי לבערו מן העולם. ויש אומרים הסיבה שבדקים, גזירה אולי ימצא חמץ בביתו בפסח ויאכלנו, כיון שאין רגיל להיות בדל ממנו כל שאר ימות השנה:

לאור הנר. בגמרא לומדים שבדיקת חמץ צריכה שתהא לאור הנר, מזה שכחוב (שמות יב) שאור לא ימצא, וכתיב שם (בראשית מד) וימצא הגביע, מה מציאה האמורה שם ע"י חפוש, שנאמר ויחפש וכו' וימצא, אף מציאה האמורה כאן על ידי חיפוש, וחפוש הוא בנר כמו שכחוב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ותקנו הבדיקה בלילה מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום שגור ביום אינו מועיל כלום. אולם אם לא בדק ליל י"ד ובודק בי"ד שחרית צריך שיבדוק גם לאור הנר:

ולמה אמרו. במשנה להלן:

שתי שורות. של חביות הסדורות זו ע"ג זו במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן, אחר שאמרנו כל מקום שאין מכניסים בו חמץ אינו צריך לבדוק, למה הצריכו לבדוק? ומשיב, לא אמרו אלא במרתף שמכניסים בו חמץ, כמו מרתף שמסתפק ממנו יין לשלחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס במרתף להביא יין:

שתי שורות על פני [כל] המרתף. דרך אוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאים כל קרקעית המרתף וחוזרין ומניחים חבית על חבית, כשורות התחתונות כך שורות העליונות עד שמי הקורה. ושתי שורות שאמרו ב"ש הם שורה חיצונה מן הארץ עד שמי קורה, וחוזר ובודק החביות העליונות על פני ארכו ורחבו של מרתף, נמצאו שתי שורות כמין גא"ם יונית, שורה אחת בזקיפה ושורה אחת בשכיבה:

ב' שורות החיצונות. השורה העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח, ושלמטה ממנה. ואותן שלפנים אינו בודק כלל. ומן החיצונות אינו בודק אלא שתי העליונות בלבד:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק ראשון אור לארבעה עשר

ב אין חוששין שְׁמָא גְרָרָה חֲלָדָה מִבֵּית לְבַית וּמִמְקוֹם לְמְקוֹם, דָּאִם כּוֹן, מִחֲצַר לְחֲצַר וּמַעִיר לְעִיר, אֵין לְדַבֵּר סוּף:

רבינו עובדיה מברטנורה

אין חוששין. כשבדק הבית בזוית זו ובא לבדוק זוית זו, אין חוששים אולי בתוך שבאתי לזו גררה חולדה למקום הבדוק וצריך אני לחזור ולבדוק, שאם באת לחשוש לכך הרי גם מחצר לחצר י"ל כן אני בדקתי קודם לחברי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חברי לחצרי ואין לדבר סוף:

ג רבי יהודה אומר, בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הבעור. וחכמים אומרים, לא בדק אור ארבעה עשר, יבדוק בארבעה עשר. לא בדק בארבעה עשר, יבדוק בתוך המועד. לא בדק בתוך המועד, יבדוק לאחר המועד. ומה שמשייר, יניחנו בצנעא, כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו:

רבינו עובדיה מברטנורה

בודקים אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית. הכוונה באחד מג' פרקים הללו בלבד בודקים, ולאחר ג' פרקים הללו אם לא בדק שוב אינו בודק:

בתוך המועד. בשעה ששית שהוא מועד הביעור:

לאחר המועד. עד שתחשך. ויש מפרשים בתוך המועד, בתוך הפסח. לאחר המועד, לאחר הפסח. כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה, בחמץ של היתר שנעשה לאחר הפסח. ור' יהודה סבר לאחר הביעור, דהיינו לאחר זמן איסורו של חמץ, לא יבדוק כלל שחושש אולי יבא לאכול ממנו. ורבנן אומרים יבדוק לאחר זמן איסורו, ולא חוששים אולי יבא לאכול ממנו, כיון שכל עצמו מחזר עליו לשורפו. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק ראשון אור לארבעה עשר

ד רבי מאיר אומר, אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש. ורבי יהודה אומר, אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש:

רבינו עובדיה מברטנורה

ושורפין בתחלת שש. ואע"פ שכל שעה שישית מותר מן התורה, גזרו רבנן עליו אולי יטעו ויחשבו על השביעית שהיא שישית. אבל החמישית לא יטעו לומר על השביעית שהיא חמישית, ומותר: **תולין כל חמש.** ואינו אוכל, גזרה משום יום המעונן שיטעו ויחשבו על השביעית שהיא חמישית. ואולם לשרוף אינו צריך, ומאכיל לבהמתו. אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן, גזירה משום שביעית. והלכה כר"י:

ה ועוד אומר רבי יהודה, שתי חלות של תנדה פסולות מנחות על גג האצטבא. כל זמן שמנחות, כל העם אוכלים. נטלה אחת, תולין, לא אוכלין ולא שורפין. נטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין. רבן גמליאל אומר, חלון נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמש, ושורפין בתחלת שש:

שתי חלות. של חמץ:

של תודה פסולות. שנפסלו בלינה. שמתוך שהן מרובות לחמי תודה ב"ג בניסן, שכל מי שיש לו תודה להביא מביאה ב"ג, נפסלות בלינה לבוקר של י"ד. לחמי תודה ארבעים חלות, עשרה מהן חמץ. ותודה נאכלת ליום ולילה, ואם היו מביאים אותם ב"ד אין נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות, ואסור להביא קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו, שאין מביאים קדשים לבית הפסול, הלכך כל מי שהיה עליו קרבן תודה מביאה ב"ג, דב"ד לא יוכל להביאה, וכל שכן בפסח, ונפסלו בלינה ליום י"ד לפי שלא היו להם אוכלים כל כך, ומשום כך, שפסולות היו, וחונות שם, שאם היו כשרות לא היו נותנים אותם שם לפסלם בידיים:

שמונחות. שם עד זמן הביעור ונשרפות:

על גג האצטבא. שהיה בהר הבית. כדי שיראו אותם שם לסימן:

ניטלה אחת מהן. בתחלת שעה חמישית בא שליח ב"ד ונוטל האחת, וכל העם מכירים שהגיע שעה חמישית ותולין:

ותרומה כל חמש. שאסור להפסיד קדשים בידיים כל זמן שיכול לאכלם:

ושורפין בתחלת שש. שעכשיו בודאי הרבה מועים בין ו' לז'. ואין הלכה כר"ג:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק שני כל שעה

א כל שעה שמתר לאכול, מאכיל לבהמה לחיה ולעופות, ומוכרו לנכרי, ומתר בהנאתו. עבר זמנו, אסור בהנאתו, ולא יסיק בו תנור וכירים. רבי יהודה אומר, אין בעור חמץ אלא שרפה. וחכמים אומרים, אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים:

רבינו עובדיה מברטנורה

כל שעה שמותר לאכול. מזה שלא נאמר כל שעה שאוכל מאכיל, והשתמש בבי' לשונות, משמע שבשני אנשים מדובר. וכך כוונת המשנה, כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו. ומשנתנו רבן גמליאל היא שרבן גמליאל אומר חולין נאכלים כל ארבע ותרומה כל חמש. ואין ההלכה כמותו, אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלים כל ארבע ותולים כל חמש ושורפים בתחלת שש:

מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות. צריך כולם, שאם רק לימדו בהמה, הייתי אומר רק בהמה, שאם משייר ממנה היה רואה ומבער, אבל לא חיה, כגון נמיה וחתול וחולדה, שדרכם להצניע. ואי לימד חיה, ה"א רק חיה שאם משייר מצנעה ולא עבר עליה על כל יראה, אבל לא בהמה שלפעמים ישייר ולא ישים לב לבערו ויעבר עליה על כל יראה, הלכך לימדה המשנה שבשניהם מותר. ועופות, מכיון שלימד בהמה וחיה לימד גם עופות:

ומוכרו לנכרי. להוציא משיטת בית שמאי שאמרו לא ימכור אדם חמץ לנכרי אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח שסוברים מצווה אני לבערו מן העולם ולא שיהיה קיים:

ומותר בהנאתו. בהנאת אפרו. כגון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות באפרו אפילו לאחר זמן איסורו:

עבר זמנו. משהגיע שעה שעשית אף על פי שאין איסורו אלא מדברי סופרים, אסור בהנאתו כאילו היה מאיסורי הנאה של תורה. שאם קידש בו אשה אין חוששים לקדושיו, ואפילו בחמץ נוקשה, כגון דגן שנפל עליו דלף וכיוצא בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים, אם קידש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה שעשית אין חוששים לקדושיו:

ולא יסיק בו תנור וכירים. לרבי יהודה נצטרך, שאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, שהייתי אומר בעוד שעורפו יהנה ממנו, הלכך לימדה שאסור, שאפילו כדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו משהגיע זמן איסורו:

ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. שלמד מותר שאסור בהנאה וענוש כרת כחמץ, ומצוותו בשריפה ולא בדבר אחר. ורבנן לא למדו מותר, שחלב של שור הנסקל יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואינו מעון שריפה:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק שני כל שעה

ב חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, מתר בהנאה. ושל ישראל, אסור בהנאה. שנאמר (שמות יג) לא יראה לך (שאר):

ז מצות יאכל את שבטת הימים ולא יראה לך זמין ולא יראה לך שאר בכלי בבל:

רבינו עובדיה מברטנורה

מותר בהנאה. אין הכוונה שבאכילה אסור, אלא מכיון שרוצה ללמד בסוף המשנה ושל ישראל אסור בהנאה, לימד גבי נכרי מותר בהנאה. או, משום שיש שנוהגים איסור בפת של נכרי, משום כך לא לימד בפירוש חמץ של נכרי מותר באכילה:
משום שנאמר לא יראה לך. כלומר קונסים אותו הואיל ועבר על לא יראה לך. או שהולך על תחילת המשנה חמץ של נכרי מותר, משום שנאמר לא יראה לך ודורשים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים:

ג נכרי שהלך את ישראל על חמצו, אחר הפסח מתר בהנאה. וישראל שהלך את הנכרי על חמצו, אחר הפסח אסור בהנאה. חמץ שנפלה עליו מפלת, הרי הוא כמבער. רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו:

רבינו עובדיה מברטנורה

נכרי שהלך לישראל. מעות על חמצו קודם הפסח, ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו. וכגון שהשאירו אצלו בביתו ושהה אצל הנכרי כל ימי הפסח. לאחר הפסח מותר בהנאתו. מכיון שמשעהגיע זמנו ולא פרעו אינו מחוסר גביה שברשותו של נכרי היה, נגלה הדבר למפרע שמשעה שהפקידו אצלו היה שלו:
וישראל שהלך לנכרי כו'. נגלה הדבר למפרע שעל ישראל הוה:
הרי הוא כמבוער. ואף על פי כן צריך לבטלו, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו:
כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה היא חפישת הכלב? ג' טפחים:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק שלישי אלו עוברין

א אלו עוברין בפסח, כפתח הבבלי, ושכר המדי, וחמץ האדומי, וזיתום המצרי, וזומן של צבעים, ועמילן של טבחים, וקולן של סופרים. רבי אליעזר אומר, אף תכשיטי נשים. זה הכלל, כל שהוא ממין דגן, הרי זה עובר בפסח. הרי אלו באזהרה, ואין בהן משום כרת:

רבינו עובדיה מברטנורה

אלו עוברין. אלו מתבערים מן העולם. אע"ג שאין עוברים עליהם על בל יראה, מדרבנן בכל זאת צריכים ביעור,

שכך למדנו במשנה לקמן שיאור ישרף, ואע"ג שהאוכלו פטור:

כותח הבבלי. עשוי מפת מעופש וחלב. ורגילים למבל בו את המאכל:

שכר המדי. שכר שהיו עושים במדי מחטים או שעורים שרויים במים

וחומץ האדומי. חומץ שעשוי בארץ אדום, שנותנים שעורים ביין ומשהין אותם שם כדי שיחמיצו:

וזיתום המצרי. שליש שעורים ושליש קורטמי ושליש מלחא, ועושין אותו לרפואה. עד כאן חמץ הראוי לאכילה

ע"י תערובת. מכאן ואילך חמץ נוקשה בעיניה:

וזומן של צבעים. מים שנותנים בהם סובין, ומשתמשים בהם הצבעים למלאכתם:

ועמילן של טבחים. פת שעושים מקמח תבואה שלא הביאה שליש בשולה, ומכסים בה את הקדרה לשאוב את

הזוהמה:

וקולן של סופרים. עפר הרחיים מגבלים אותו במים, וסופרים מדבקים בו ניירותיהם:

רבי אליעזר. מוסיף, שאילו תנא הראשון אינו אוסר אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת או חמץ נוקשה בעיניה,

ור' אליעזר מוסיף אף תכשיטי נשים שהן חמץ נוקשה על ידי תערובת סממנים אחרים. ובגמרא מפרשים שמדובר

בטפולי נשים, סולת שנשים טופלות ומחברות על בערן עם סממנים אחרים להשיר את השער או להלבין ולעדן

את הבשר. ואין הלכה כר"א:

כל שהוא מין דגן. מחמשת המינים, ומעורבים בהם מים. שאם אין בהם מים אלא מי פירות אנו פוסקים שמי

פירות אין מחמיצים:

הרי אלו באזהרה. אם אכלם עובר בלאו:

ואין בהם כרת. שעל חמץ גמור ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התערובת, אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית

חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס. אבל אם לא אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס אינו לוקה

מן התורה, אבל בכל זאת יש בו איסור, שחמץ בפסח אוסר בתערובתו בכל שהוא:

משנה לפסח

אלו עוברין

פרק שלישי

מסכת פסחים

ב בצק שֶבִּסְדֵּקֵי עֲרֵבָה, אִם יֵשׁ כִּזִּית בְּמִקוֹם אֶחָד, חֵיב לִבְעַר. וְאִם לֹא, בְּטַל בְּמַעוּטוֹ. וְכֵן לְעֵנִין הַטּוֹמְאָה, אִם מִקְפִּיד עָלָיו, חוּצָץ. וְאִם רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ, הֲרִי הוּא כְּעֲרֵבָה. בְּצֶק הַחֲרָשׁ, אִם יֵשׁ כִּיּוּצָא בּוֹ שֶׁחֲחִמִּיץ, הֲרִי זֶה אֲסוּר:

רבינו עובדיה מברטנורה

בצק שבסידקי עריבה. ועשוי לחזק שבירה וסדקיה. אם יש כזית במקום אחד חייב לבער, פחות מכאן במל במיעוט. ואם אינו עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער, לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שימלך ויטלנו משם:

וכן לענין הטומאה. אם נגע שרץ בבצק בפסח, שאיסורו מחשבו, אם יש בו כזית חוצץ בפני הטומאה ולא הוי כעריבה ולא ירדה לה טומאה לעריבה. ובפחות מכזית, אם אינו מקפיד עליו במל לגבי עריבה והוי כאילו נגע השרץ בעריבה עצמה והיא טמאה:

אם מקפיד עליו חוצץ. כוונת המשנה היא, שבשאר ימות השנה שאין איסורו מכשבו, אין הדבר תלוי בשיעור אם יש בו כזית אם לאו, אלא תלוי בהקפדתו, אם הקפיד עליו ועתיד ליטלו משם חוצץ בפני הטומאה בין יש בו כזית בין אין בו כזית ולא ירדה טומאה לעריבה, ואם לא הקפיד עליו ורוצה בקיומו אפילו יש בו כמה זיתים הרי הוא כעריבה, וכשנוגע השרץ בבצק הוי כאילו נגע בעריבה ממש:

בצק החרש. שמכין עליו ביד ואינו משמיע קול ודומה לחרש שקוראים לו ואינו משיב. פירוש אחר, בצק החרש, שהוא קשה כחרס ואינו ניכר אם החמיץ:

אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעה שזו נילושה וכבר החמיצה, אסור. ואם אין שם כיוצא בו, הוי שיעורה כדי שיהלך אדם מיל בהליכה בינונית. ושיעור זה כזמן שני חומשי שעה:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק שלישי אלו עוברין

ג פיצד מפרישין חלה בטמאה ביום טוב, רבי אליעזר אומר, לא תקרא לה שם, עד שתאפה. רבי יהודה בן בתירא אומר, תטיל בצונן. אמר רבי יהושע, לא זה הוא חמץ שמזקרים עליו בבל יראה ובבל ימצא, אלא מפרשתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה, החמיצה:

רבינו עובדיה מברטנורה

חלה בטמאה. שנטמאת העיסה ושוב אין החלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן, כיצד מפרישין אותה ביו"ט של פסח, הרי אין יכול לאפותה בפסח מאחר שאינה ראויה לאכילה, ולשהותה ולשורפה בערב א"א שמא תחמין, ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערים קדשים ביו"ט:

רבי אליעזר אומר לא יקרא לה שם חלה עד שתאפה. שעדיין כל אחד ואחד ראוי לו, שמכל אחד ואחד מפריש קצת, ולאחר אפייתה אם רצה יפריש חלה שלימה על הכל, שסובר ר"א הרודה מן התנור ונותן לסל, הסל מצרפן לחלה:

לא זהו חמץ שמוזהרים עליו. שאינו עלו לאחר שקרא עליה שם, ובפסוק כתוב [שמות יג] לא יראה לך, שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ועל גבוה, וזה אינו שלך ולא של חברך שעדיין לא בא ליד כהן. ור' אליעזר סבר הואיל שאם רצה יכול לשאול לחכם להתיר נדרו, ויהיה נחשב להקדש בטעות ואינו הקדש, ומוחר לו באכילה, נמצא שעלו היא וחמץ של ישראל הוא. ורבי יהושע סבר לא אומרים הואיל. והלכה כרבי אליעזר:

ד רבן גמליאל אומר, שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד, זו אחר זו. וחקמים אומרים, שלש נשים עוסקות בפצק, אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה. רבי עקיבא אומר, לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. זה הכלל, תפחת, תלטוש בצונן:

רבינו עובדיה מברטנורה

שלש נשים לשות כאחת. כל אחת תנור מלא, ואין כאן חימוץ, אף על פי שאחת ממתנת עד שיאפו השתים: **וחכ"א.** אין להקל כל כך שיהיו לשות כאחת, אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: **אחת לשה.** האחרונה לשה כשחברתה האמצעית מקמפת, והשלישית שלשה תחלה אופה, נמצאו שלשתן עוסקות בבת אחת, כל אחת בבצק שלה, אחת לשה שלה, ואחת מקמפת שלה, ואחת אופה שלה: **לא כל הנשים.** רבי עקיבא על דבריו של רבן גמליאל חוזר, ואמר שאין ראוי לעשות כדבריו. לפי שיש נשים עצלניות ומחמיצות אם שוהות כל כך, ויש תנור שאינו חם מהר, ויש עצים שאין נבערים מהר. אלא כדברי חכמים ראוי לעשות, לעסוק תמיד בבצק, שכל זמן שעוסקים בבצק אינו בא לידי חמוץ. וכן הלכה: **זה הכלל תפח.** הבצק שבידה שרואה שרוצה לתפוח: **תלטוש.** ידה במים צוננים ותקמפנה ותצמון:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק שלישי אלו עוברין

ה שאור, ישרף, והאוכלו פטור. סדוק, ישרף, והאוכלו חייב פרת. איזהו שאור, כקריני חגבים. סדוק, שנתערבו סדקיו זה בזה, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים, זה וזה האוכלו חייב פרת. ואיזהו שאור, כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו:

רבינו עובדיה מברטנורה

שיאור. שלא החמיץ כל צרכו:

סדוק. דרך הבצק כשמחמיץ נעשה סדקים סדקים:

כקריני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן:

זה וזה האוכלו חייב כרת. דקריני חגבים גם הוא סדוק. ואיזהו שיאור שפטור, זה שאין בו שום סדוק אבל

הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו מתוך פחד [שפניו מכסיפם]. והלכה כחכמים:

ו ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערים את הכל מלפני השבת, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בזמן. רבי אלעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת וחלין בזמן:

מבערים את הכל. בין חולין בין תרומה. חוץ מכדי אכילתו לשבת:

תרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמה ולהשהותה אי אפשר. אבל חולין אין צריך

לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להם אוכלים הרבה. והלכה כר"א ברבי צדוק:

ז ההולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ולאכול סעודת ארוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער. ואם לאו, מבטלו בלב. להציל מן הנכרים, ומן הנקה, ומן הלסטים, ומן הדלקה, ומן המפלת, יבטל בלב. ולשבות שביתת הרשות, יחזור מיד:

ההולך. בי"ד מדובר:

אם יכול. שיש שהוא ביום:

להציל מן הגייס. את ישראל הנרדפים:

יבטל בלב. ולא יחזור ואפילו יש שהוא, דמדאורייתא [שמן התורה] בביטול בעלמא סגי:

לשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להחשיך על התחום ולקנות שביתה ללכת משם והלאה אלפים אמה

לדבר הרשות, יחזור מיד. אבל לקנות שביתה מצוה כגון שצריך ללכת למחר לבית האבל או לבית המשתה, יש

לו אותו הדין כהולך לשחוט את פסחו:

משנה לפסח

מסכת פסחים פרק שלישי אלו עוברין

ח וכן מי ששיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר צופים, שורפו במקומו. ואם לאו, חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. ועד כמה הן חוזרין, רבי מאיר אומר, זה וזה בכביצה. רבי יהודה אומר, זה וזה בכזית. וחכמים אומרים, בשר קדש בכזית, וחמץ בכביצה:

רבינו עובדיה מברטנורה

שיש בידו בשר קודש. שונפסל ביוצא. שחומת ירושלים היא מחיצה לקדשים קלים:

אם עבר צופים. שם מקום שמשם רואים בית המקדש:

שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור:

ואם לאו חוזר ושורפו. שכתוב [ויקרא ו'] בקודש לא תאכל באש תשרף, במקום אכילתו שריפתו:

זה וזה. חמץ שאמרנו לעיל ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו וכו', ובשר קודש שעמו:

כביצה. אבל בפחות, חמץ מבטלו בלבו, ובשר קודש שורפו במקומו. וסבר ר' מאיר חזרתו כטומאתו, מה טומאת

אוכלים בכביצה, שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה, כך אינו חוזר על פחות מכביצה:

רבי יהודה אומר זה וזה בכזית. סבר חזרתו כאיסורו, מה איסורו בכזית שעל כזית חמץ או בשר קודש חייב,

כך על כזית חוזר:

בשר קודש. משום חומרה של קדשים חוזר אף על כזית, חמץ של חולין אינו חוזר אלא על כביצה. והלכה

כחכמים:

משנה לפסח

ערבי פסחים

פרק עשירי

מסכת פסחים

א ערבי פסחים סמוך למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך. ואפלו עני שבשאר לא לא יאכל עד שישב. ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין, ואפלו מן התמחוי:

רבינו עובדיה מברטנורה

ערבי פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט כמו חצי שעה. בתחלת שעה עשירית. שתמיד של בין הערבים קרב בתשע ומחצה והוא זמן המנחה, וקודם למנחה חצי שעה הוי בתחלת שעה עשירית: **לא יאכל אדם.** כדי שיאכל מצה לתאבון משום הדור מצוה. ולחם פשיטא דלא יכול לאכול, שחמץ אסור מעשש שעוה ולמעלה. ולא נצרכה אלא לשאר מיני אוכל שלא ימלא כריסו מהן: **עד שישב.** במטה ועל השלחן כדרך בני חורין: **ולא יפחתו לו.** גבאי צדקה המפרנסים את העניים: **ואפילו הוא מתפרנס מן התמחוי.** מדובר בעניי שבעניים שלמדנו במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי: **מדי כוסות.** כנגד די לשונות של גאולה שיש בפרשת וארא. והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי:

ב מזגו לו כוס ראשון, בית שמאי אומרים, מברך על היום, ואחר כך מברך על היין. ובית הלל אומרים, מברך על היין, ואחר כך מברך על היום:

רבינו עובדיה מברטנורה

מברך על היום. בתחלה קידוש היום ואח"כ בפה"ג. שתחלה קידש היום ואח"כ בא היין, וכשם שקדם לכניסה כך קודם לברכה: **מברך על היין.** תחלה. וכן אם מקדש על הפת. שהיין או הפת גורמים לקדוש היום, שאם אין לו יין או פת לא יקדש:

משנה לפסח

ערבי פסחים

פרק עשירי

מסכת פסחים

ג הביאו לפניו, מטביל בתזרת, עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה ותזרת ותזרת ושני תבשילין, אף על פי שאין חרסת מצה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר, מצה. ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

רבינו עובדיה מברטנורה

הביאו לפניו. הירקות. כדי שיכיר תינוק וישאל, לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה:
מטביל בחזרת. לא דווקא חזרת, שמיבול ראשון זה הוא בשאר ירקות, אלא אם אין לו שאר ירקות מטביל בחזרת במקום שאר ירקות. ולשון מטביל פירושו אוכל. ולפי שכל אכילתם ע"י טיבול היתה, קורא לאכילה טיבול. ומיהו טיבול זה לא בחרוסת הוא, שהרי למדנו בהמשך הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. מכלל שעדיין לא הובאו:
עד שמגיע לפרפר את הפת. לאכילת מצה. ומלמדת שאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה. שקודם שיגיע לאותו חזרת של מצה שמברך עליו על אכילת מרור אוכל מצה תחלה, כמו שכתוב [במדבר ט] על מצות ומרורים, מצות בראשונה ואח"כ מרורים:
וחרוסת. שעושים מתאנים ולוזים בטנים ושקדים וכמה מיני פירות, ועמים בה תפוחים ודכין הכל במדוכה ומערבים בחומץ ונותנים עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש וצריך שתהיה עבה זכר לטיט:
שאינ חרוסת מצה. אלא לרפואה לבטל שרף החזרת, שרע וקשה לגוף כארס:
ר"א ברבי צדוק אומר מצה. זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב, וזכר לטיט:

משנה לפסח

ערבי פסחים

פרק עשירי

מסכת פסחים

ד מְזַגּוּ לוֹ כּוֹס שְׁנֵי, וְכֹאן הֵבֵן שׁוֹאֵל אָבִיו. וְאִם אֵין דַּעַת בְּבֵן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ, מֵה נִשְׁתַּנָּה הַלְּיָלָה הַזֶּה מִכָּל הַלְּיָלוֹת, שֶׁבְּכָל הַלְּיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלְּיָלָה הַזֶּה כֵּלּוֹ מִצָּה. שֶׁבְּכָל הַלְּיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלְּיָלָה הַזֶּה מְרוֹר. שֶׁבְּכָל הַלְּיָלוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי, שְׁלוּק, וּמִבְשָׁל, הַלְּיָלָה הַזֶּה כֵּלּוֹ צָלִי. שֶׁבְּכָל הַלְּיָלוֹת אָנוּ מְטַבֵּילִין פְּעַם אַחַת, הַלְּיָלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּלְפִי דַּעַתוֹ שֶׁל בֵּן, אָבִיו מְלַמְּדוֹ. מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמְסִיִּם בְּשַׁבַּח, וְדוֹרֵשׁ מֵאַרְמֵי אוֹבֵד אָבִי, עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה:

רבנו עובדיה מברטנורה

וכאן הבן שואל. בכל הספרים אין כתוב וכאן, אלא וכן, כמו כן בנות צלפחד דוברות [במדבר כו].

כלומר ודין הוא שבמזיגת כוס שני יהיה הבן שואל מה נשתנה:

הלילה הזה כולו צלי. בזמן שביית המקדש קיים היה הבן שואל כך:

מתחיל בגנות. מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ועבדים היינו:

ומסיים בשבח. שקרבנו המקום לעבודתו וגאל את אבותינו ממצרים:

ה רָבֵן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, פֶּסַח, מִצָּה, וּמְרוֹר. פֶּסַח, עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמְּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מִצָּה, עַל שׁוֹם שֶׁנִּגְאַלּוּ אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. מְרוֹר, עַל שׁוֹם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאֵלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג), וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לְפִיכֵן אֲנַחְנוּ חַיֵּבִין לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדַּר, לְבָרֵךְ, לְעַלֵּה, וּלְקַלֵּס, לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִיִּם הָאֵלּוּ, הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת, מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו, הַלְלוּיָהּ:

רבנו עובדיה מברטנורה

כל שלא אמר ג' דברים אלו. שלא פירש טעמן של שלשה דברים הללו:

משנה לפסח

ערבי פסחים

פרק עשירי

מסכת פסחים

ו עד היכן הוא אומר, בית שמאי אומרים, עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים, עד חלמיש למעינו מים. וחזתם בגאולה. רבי טרפון אומר, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היתה חזתם. רבי עקיבא אומר, כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו', עד ברוך אתה ה', גאל ישראל:

רבינו עובדיה מברטנורה

וחזתם בגאולה. כלומר מסיים את ההגדה בברכת גאולה. ולא פירש תנא קמא לדבריו כיצד מברכים אותה, ובאו ר' טרפון ור' עקיבא לפרוש דבריו, ר' טרפון אומר פותח בה בברוך ואינו חותם בברוך, מכיון שדומה לברכת הפירות וברכות המצות שכולה הודאה אחת. ולר"ע חותמים בה בברוך, לפי שמוסיף בה דברי רצוי ובקשה כן יגיענו וכו'. והלכה כר"ע:

ז מזוגו לו כוס שלישי, מברך על מזונו. רביעי, גומר עליו את ההלל, ואומר עליו ברכת השיר. בין הפוסות הללו, אם רוצה לשנות, ישנה. בין שלישי לרביעי, לא ישנה:

רבינו עובדיה מברטנורה

ברכת השיר. יש אומרים נשמת כל חי. ויש אומרים יהללך ה' כל מעשיך. ונהגו לאמר שניהם. **בין שלישי לרביעי לא ישנה.** שלא ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל. ואם תאמר כבר משוכר הוא שהרי שתה כל רצונו בתוך הסעודה, יין שבתוך המזון אינו משכר, ושלאחר המזון משכר:

משנה לפסח

ערבי פסחים

פרק עשירי

מסכת פסחים

ח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ישנו מקצתו, לאכלו. כלו, לא לאכלו. רבי יוסי אומר, נתנמנומו, לאכלו. נרדמו, לא לאכלו:

רבינו עובדיה מברטנורה

מפטירין. אני שמעתי לשון יפטירו בשפה [תהלים כב]. כלומר פותחים ואומרים, ורבותי פירשו לשון הנפטר מחברו, כשנפטרים מן הסעודה אין מסיימים אותה באפיקומן, באפיקו מנייכו, כלומר תוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר, לא פת ולא שום דבר, גזירה שמא יבא לאכול מן הפסח בשני מקומות. אבל לאכול דברים אחרים במקומו הראשון שרי, ובלבד שלא יעקר מחבורה זו לאכלם עם חבורה אחרת. ויש בגמרא מי שפירש אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אפיקו מיני מתיקה. שלאחר שאכלו את הפסח אין נפטרים מן הסעודה באכילת מיני מתיקה ופירות ערגילים לאכול לקנוח סעודה ואפילו במקומו, שלא יאבד טעם הפסח מפיו. וכן עיקר. וכשם שאין מפטירין אחר הפסח

אפיקומן כך אין מפטירין אחר מצה אפיקומן, שצריך שיאכל כזית מצה באחרונה בזמן שאין פסת, ואחר אותה מצה אין נפטירין ממנה באכילת דבר אחר:

ישנו כולם לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחיהן וישנו כולן, שוב לא יאכלו, שנראה כאוכל בשני מקומות. שמאחר שישנו הסיחו דעתם מלאכול עוד, ונחשב כאכילת שתי מקומות. וחומרה בעלמא הוא. והוא הדין נמי למצה בזמן הזה:

רבי יוסי אומר נתנמנומו יאכלו. על תחילת המשנה מפרשו, שאמר התנא הראשון ישנו מקצתן יאכלו, ובא רבי יוסי לאמר שזה רק אם נתנמנומו שלא נשקעו בשינה, אבל אם נרדמו מקצתן לא יאכלו אלו הנרדמים לכשיעורו משנתם. והלכה כר"י:

ט הפסח אחר חצות, מטמא את הידים. הפגול והנוטר, מטמאין את הידים. ברוך ברכת הפסח פטר את של זבח. ברוך את של זבח, לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו:

הפסח אחר חצות מטמא את הידים. שהרי נותר הוא מחצות ואילך, ורבנן גזרו על הנוטר שיטמא את הידים כדי שלא יתעצלו באכילתו. ומאיפה יודעים שפסח לאחר חצות הוא נותר? שכתוב בפסח [שמות יב] ואכלו את הבער בלילה הזה, וכתוב שם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה שם עד חצות אף כאן עד חצות: **ברכת הפסח.** אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח. ברכת הזבח, אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. וזבח האמור כאן הוא חגיגת יום ארבעה עשר. והלכה כר"ע:

משנה לפסח

מושגים – משניות מסכת פסחים

פרק ראשון

1. בודקין את החמץ לאור הנר (משנה א)
2. מדאורייתא בביטול בעלמא סגי (משנה א)
3. יבא לאכלה (משנה א)
4. אין חוששין שמא גררא חולדה (משנה ב)
5. יבדוק בתוך המועד (משנה ג)
6. מה שמשייר יניחנה בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו (משנה ג)
7. אוכלין כל ארבע, ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש (משנה ד)
8. אין מביאין קדשים לבית הפסול (משנה ה)

פרק שני

9. מוכרו לנכרי (משנה א)
10. עבר זמנו אסור בהנאתו (משנה א)
11. אין ביעור חמץ אלא שריפה – אף מפרר לרוח או מטיל לים (משנה א)
12. חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור (משנה ב)
13. ישראל שהלוח את הנכרי על חמצו אסור בהנאה (משנה ג)
14. חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער (משנה ג)
15. כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו (משנה ג)

פרק שלישי

16. חמץ נוקשה (משנה א)
17. חמץ גמור ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התערובת (משנה א)
18. לוקה על כזית בתוך אכילת פרס (משנה א)
19. חמץ בפסח אסור בכל שהוא (משנה א)
20. בצק שבצידי ערבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער (משנה ב)

משנה לפסח

מושגים – משניות מסכת פסחים

21. אם מקפיד עליו חוצץ – איסורו מחשבו (משנה ב)
22. אין מבערין קדשים ביום טוב (משנה ג)
23. הסל מצרפן לחלה (משנה ג)
24. שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה (משנה ג)
25. לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוים (משנה ד)
26. תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן (משנה ו)
27. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותיו יחזור ויבער, ואם לאו מבטלו בלבו (מש' ז)
28. אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו שורפו במקומו מעצי המערכה (משנה ח)

פרק עשירי

- 29 כדי שיאכל מצה לתיאבון (משנה א)
- 30 אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב (משנה א)
- 31 לא יפחתו לו מארבעה כוסות (משנה א)
- 32 מברך על היין ואחר כך מברך על היום (משנה ב)
- 33 כדי שיכיר תינוק וישאל (משנה ג)
- 34 זכר לתפוח וזכר לטיט (משנה ג)
- 35 לפי דעתו של בן אביו מלמדו (משנה ד)
- 36 מתחיל בגנות ומסיים בשבח (משנה ד)
- 37 כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו (משנה ה)
- 38 בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים (משנה ה)
- 39 חותם בגאולה (משנה ו)
- 40 יין שבתוך הסעודה אינו משכר, ושלאחר הסעודה משכר (משנה ז)
- 41 אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (משנה ח)
- 42 הפסח אחר חצות מטמא את הידים (משנה ט)

הלכות פסח

מבוסס על קצוש"ע

1. כל חודש ניסן אין אומרים תחנון, ולא צדוק הדין, ואין אומרים צדקתך בשבת במנחה.
2. המצות שהם לצאת בהן ידי חובת אכילת מצה בשני לילות הראשונים, נקראות מצות מצוה. וצריכים לעשותם לשם מצוה על ידי ישראל גדול בן דעת, שהוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד, ואשה בת שתים עשרה שנה ויום אחד. ובכל העשיות יאמר העושה, לשם מצת מצוה, אפלו בשאיבת המים.
3. בלילה שלפני ערב פסח בודקים את החמץ. וחיבים לבדוק מיד בתחלת הלילה. ואסור להתחיל לאכל או לעשות שום מלאכה חצי שעה קדם הלילה.
4. אין בודקים אלא בנר של שעוה יחידי, ולא קלוע משום דהוי כאבוקה.
5. בודק כל החדרים שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ, אפלו המרתפים והעליות והחניות ובית העצים. כל שיש לחוש שמא הכניסו שם חמץ, צריכים לבדוק. וכן צריכים לבדוק כל הכלים שמחזיקים בהם חמץ. וקדם הבדיקה יכבדו היטב כל המקומות וינקו אותם מכל חמץ, למען יהא נקל לו אחר כך לבדוקם.
6. צריכים לבדוק בכל המקומות בחורין ובסדקין, כל מה שאפשר. וגם הכיסים שבבגדים שלו ושלו תינוקות, שלפעמים נותנים בהן חמץ, צריכים בדיקה. וינערום היטב בשעת הבעור.
7. החדרים שמוכרים לאינו יהודי עם החמץ, כיון שאין מוכרים עד למחר, אם בן חל עליו בלילה חיוב בדיקה וחיוב לבדוקם.

הלכות פסח

8. קדם שמתחיל לבדוק, יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על בעור חמץ. ואף על פי שעתה עדין אינו מבצעו, מכל מקום מברך על בעור, לפי שמיד לאחר הבדיקה יבטל את החמץ שאינו ידוע לו, והוא הבעור לחמץ שאינו ידוע לו. ולא יפסיק בין הברכה לתחלת הבדיקה. וטוב שלא יפסיק עד גמר כל הבדיקה, אלא במה שהוא מענין הבדיקה. ויכול לבדוק כמה בתים בברכה אחת.

9. יש נוהגים שקדם הבדיקה מניחים פתיתי לחם במקומות שימצאם הבודק, כי חוששים אולי לא ימצא כלום ותהא ברכה לבטלה. ומי שאינו בודק כראוי, אלא שהוא מקבץ אלו הפתיתים, לא קיים מצות בדיקה, וברך ברכה לבטלה.

10. החמץ שהוא משיר לאכילה או למכירה, יניח קדם הבדיקה במקום המשמר היטב. וכן החמץ שהוא מוצא בבדיקתו, וצריך לשרפו למחר, יניח במקום משמר ומקשר, שלא יאבד ממנו, ויניחנו במקום שיראהו למחר ולא ישכח לשרפו.

11. אחר הבדיקה מיד יבטלנו, ועקר הבטול הוא בלב, שיגמר בלבו שכל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו, ואינו חשוב כלום, והרי הוא כמו עפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. ומי שאינו יודע פרושו, יאמר בלשון שהוא מבין.

כל חמירא וחמיצא דאכא ברשותי, דלא חמתה ודלא בערתה ודלא ידענא לה, לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא.

כל שאור וכל חמץ שברשותי שלא ראיתיו, ושלא בערתיו, יהא בטל והפקר וחשוב כעפר האדמה.

All chametz or leaven that is in my possession, which I have not seen, have not removed and do not know about, should be annulled and become ownerless, like the dust of the earth.

הלכות פסח

12. אף על פי שבטל את החמץ בלילה לאחר הבדיקה, מכל מקום גם ביום לאחר ששרף אותו יחזור ויבטלנו, ויכלול כל החמץ, ואפלו חמץ ידוע.

כל חמירא וחמיצא דאכא ברשותי, דחזתה ודלא חזתה, דחמתה ודלא חמתה, דבערתה ודלא בערתה, לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא.
כל שאור וכל חמץ שברשותי, שראיתי ושלא ראיתי, שהפרתיו ושלא הפרתיו, שבערתיו ושלא בערתיו, יהא בטל והפקר וחשוב כעפר האדמה.

All chametz or leaven that is in my possession, whether I have recognized it or not, whether I have seen it or not, whether I have removed it or not, should be annulled and become ownerless, like the dust of the earth.

13. היוצא לדרך, קדם לכתו ימנה שליח שיבדק ויבטל חמצו, ויאמר לו בפרוש, שהוא ממנה אותו לשליח על הבדיקה וגם על הבטול. והשליח יאמר בבטול, : חמצו של פלוני וכו'. ומכל מקום גם הוא באשר הוא שם, בערב פסח בפקר יבטל חמצו שברשותו.

14. מצא חמץ בביתו בחל המועד יוציאו וישרפנו. ואם יש בו כזית, יברך מתחלה על בעור חמץ. אבל על פחות מכזית לא יברך. ואם מצאו ביום טוב או בשבת חל המועד, וכן בשבת שחל בערב פסח שאסור לטלטלו משום מקצה, יכפה עליו כלי עד מוצאי יום טוב או מוצאי שבת ואז ישרפנו. ואם מצאו בימים האחרונים, שאז במוצאי יום טוב כבר הפסח, אינו מברך עליו, אלא שורפו בלא ברכה, אפלו יש בו כזית.

15. חדר שצריך בדיקת חמץ, ורוצה לעשותו אוצר, פרוש שרוצה לאצור בתוכו פרות או עצים או שאר דברים, שמחמת זה לא יוכל לבדקו, כשיגיע ליל ארבעה עשר – אם עושה את האוצר על דעת שלא לפנותו עד לאחר הפסח, אזי יש חלוקה:

א. אם הוא קדם שלשים יום שלפני הפסח, אינו צריך לבדקו (אלא שאם יש שם חמץ ידוע, יבערנו תחלה) ויועיל לו הבטול, שיבטל כל חמץ בזמנו.

ב. אם הוא תוך שלשים יום שלפני הפסח, חל עליו חיוב בדיקה, (כיון ששואלים ודורשים בהלכות פסח קדם לפסח שלשים יום) וצריך לבדקו.

הלכות פסח

16. כל דבר שיש בו תערובת חמץ, ואפלו אין בו חמץ בעין, רק הטעם מחמץ, כגון שהסירו את החמץ, מכל מקום אסור להשהותו בפסח. אבל דבר שלא היה בו חמץ כלל, אלא שנתבשל בכלי חמץ, אפלו היה הכלי בן יומו, או שנכבש בכלי חמץ, מתר להשהותו בפסח. ודוקא שנתבשל או נכבש קדם הפסח, אבל אם נתבשל או נכבש בפסח בכלי חמץ, חיבים לבערו.

17. חמץ שנפסלה מאכילת הכלב קדם הפסח מתר בפסח בהנאה ובשהיה.

18. חמץ של אינו יהודי אסור לישראל בהנאה בפסח.

19. כל הכלים שאינו מכשירן לפסח, צריך לשפשפן היטב בערב פסח קדם שעה ששית ולהדיחם בענין שלא יהא חמץ נכר, ויצניעם במקום צנוע שאינו רגיל לילך לשם בפסח. וטוב לסגורם בחדר מיוחד ולהצניע את המפתח עד לאחר הפסח.

דיני ערב פסח

20. אין אומרים מזמור לתודה ולא למנצח.

21. מתר לאכול חמץ רק עד שלישי היום, (והיום נחשב מן עלת השחר עד צאת הכוכבים). ובהנאה מתר עוד שעה אחת. ומתר למכרו אז לאינו יהודי, אבל אחר כך אסור גם בהנאה. וצריך לשרוף את החמץ ולבטלו כל זמן שהוא מתר בהנאה.

22. בערב פסח אסור לאכול מצה כל היום כדי שיאכל בלילה מצה לתאבון. ואפלו הקטנים והקטנות, כל שמבינים ענין יציאת מצרים, אסור לתת להם מצה. (ובשעת הדחק מתירים להם מצה עשירה). אבל תבשילים שעושים ממצות טחונות, מתר כל אדם לאכול עד תחלת שעה עשירית, דהינו עד הרביעית האחרונה של היום. ומשם ואילך

הלכות פסח

אסור לאכול, כי אם לעת הצורך מעט פרות או בשר ודגים. ויזהר שלא ימלא כרסו כדי שיאכל בלילה מצה לתאבון.

23. הבכורים בין בכור לאב בין בכור לאם, מתענים בערב פסח, אפלו חל בערב שבת. וכל זמן שהבכור קטן, האב מתענה תחתיו.

24. בכור המתענה, אומר בתפלת המנחה, עננו.

דיני מכירת חמץ

25. ישראל שהיה לו חמץ שלו ברשותו בפסח, עובר בכל רגע ורגע על בל יראה ובל ימצא. והחמץ אסור בהנאה לעולם, ואפלו בטלו קדם פסח. ולכן מי שיש לו הרבה חמץ שאינו יכול לבערו מן העולם, צריך למכרו לאינו יהודי קדם הפסח בשעה שהוא עדין מתר בהנאה. ולא יהיה ענין מכירת חמץ אצל האדם כמו מצות אנשים מלמדה, אלא צריך שיגמור בדעתו שהוא מוכרו באמת להאינו יהודי מכירה גמורה וחלוטה. ולאחר הפסח יבקש מאת האינו יהודי שישלם לו את החוב. וכאשר ישיבהו שאין לו כסף, יבקש ממנו שיחזור וימכור לו את החמץ (עם החדר) בעד כף וכף. ויהיה הדבר בדרך הסותרים ממש.

26. חמץ שהוא בתוך כלי הצריך טבילה, לא ימכרנו עם הכלי, כי לאחר הפסח כשיחזור ויקנהו מן האינו יהודי יצטרך טבילה מחדש.

27. החמץ שהוא מוכר לאינו יהודי, צריך שלא יהא בביתו של ישראל. ואם האינו יהודי לוקח את החמץ לתוך ביתו, מה טוב. ואם אי אפשר שיקחהו לביתו, צריך להשכיר לו את החדר שהחמץ מנח בו. ויהיה הכל כתוב בשטר, וגם ימסור לו את המפתח מן החדר. ואם הקונה רוצה להפקיד אצל הישראל את המפתח, רשאי.

הלכות פסח

28. אם אינו יכול להשכיר לו כל החדר, מפני שהוא צריך גם כן להשתמש בו, יעשה מחצה לפני החמץ, וישכיר לו את המקום שעד המחצה, ויכתב כן בתוך השטר.

29. יכתב בתוך השטר שיש להקונה דריסת הרגל ללכת כרצונו אל המקום שהחמץ מנח בו.

30. אסור לעשות תנאי עם האינו יהודי, שלאחר הפסח מחיב האינו יהודי למכרו לו, או שהישראל מחיב לחזור ולקנותו ממנו. אבל יכול להבטיחו, שיחזור לקנותו ממנו ושייתן לו רוח.

31. צריכים לזהר שלא להנות לאחר הפסח מחמצו של ישראל שהוא חשוד שלא מכרו כדת.

דיני הכשיר כלים

32. כלל גדול נאמר לענין הכשר כלים, והוא, כבולעו כף פולטו. זאת אומרת בדרך שנכנס דבר האסור לתוך דופני הפלי, היא הדרך שצריכים להוציא את האיסור כדי להכשירו. לדוגמא:

- א. אם השתמשו בסיר על האש לצלות בו דבר חמץ, צריכים להכשיר את הפלי על ידי מגע ישיר עם האש. הכשר בדרך זה נקרא ליבון. לפיכך, כלים ששתמשו בהם על ידי האור בלי מים, צריכים לבון. ולכן האגנות והמחבות שאופין בהן חמץ, צריכים לבון. והלבון צריך להיות לכתחלה לבון חזק, עד שיהיו ניצוצות נתזים ממנו.
- ב. אם השתמשו בסיר לבשל בו דבר חמץ במים רותחים, אפשר להכשירו עם מגע במים רותחים. הכשר בדרך זה נקרא הגעלה.

הלכות פסח

33. כל כלי חרס שנשתמש בו חמץ, אי אפשר להכשירו כלל, כי אי אפשר להוציא איסור מדופני כלי חרס.

34. כלי עץ וכלי מתכות וכלי אבן וכלי עצם אפשר להכשירם על ידי הגעלה. אך אם הוא דבר שמתקלקל ברותחים, כגון כלים המדבקים בדבק, ואפלו אם רק הידית מדבקת באיזה דבק, לא יועיל לו הגעלה, משום שחוששים אולי לא יגעילו יפה.

35. כל כלי שאי אפשר לנקותו היטב, אי אפשר להכשירו על ידי הגעלה. לפיכך קדם שמגעיל את הכלי, צריך לנקותו היטב מן החלודה וכדומה, שיהא נקי לגמרי. אבל אין להקפיד על מראות כתמים. ואם יש גומות בכלי, צריך לנקרם היטב. ואם הוא כלי מתכת, ישים על הגמות גחלים ללבן שם, ואחר כך יגעילו. ואם אי אפשר לנקות היטב הגמות והסדקים, וגם אי אפשר ללבן שם, אין לו תקנה. ולכן בסכינים עם קתות, צריכים לדקדק היטב אם מועילה להן הגעלה. ומצוה מן המבחר, למי שאפשר לו, שיקנה לו סכינים חדשים לפסח.

36. ידות הכלים צריכות גם כן הכשר. ומכל מקום אם אין היד נכנסת לתוך היורה, יכול להכשיר את היד בשפיכת רותחים עליה.

37. אין להגעיל אלא כלי שאינו בן יומו, זאת אומרת שכבר עבר מעת לעת משעה שבשלו בו חמץ. וכן היורה שמגעילים בה לא תהא בת-יומה. וישגיח שבכל פעם שהוא נותן את הכלי לתוך היורה, יעלו המים רתיחות. ואם צריך להגעיל את היורה, אזי כשהמים מעלים רתיחות, תהיה היורה מלאה, ויזרוק בה אבנים מלבנות, כדי שישטפו המים הרותחים על שפתה. ואין להגעיל [בערב פסח] רק עד חצות היום.

38. נוהגים שאחר ההגעלה שוטפים את הכלים במים קרים.

הלכות פסח

39. שולחן או משטח שקיים חשש אולי שם עליו סיר חם, נוהגים להכשיר אותם דרך ליבון קל, שמלבן אבנים, ומניחים אותם על השלחן, ושופכין עליהם רותחים, ומוליכים את האבנים ממקום למקום, באפן שיהיו מים רותחים על פני כלו. וצריכים לשפשפן מקדם, ואחר מעת-לעת יכשירום. ומכל מקום יש נוהגים שלא להשתמש גם אחר ההכשר בשלחנות ובתבות, אלא בפריסת מפה או דבר אחר.

קצת דינים מלוקטים לפסח

40. לפי מנהג האשכנזים כל מיני קטניות, אסורים.

41. כל פרות יבשים אסורים, אלא אם כן נודע שנתבשו בהכשר בתנור שהכשר לשם פסח.

42. בשעת הדחק, כגון לצרף חולה או זקן, מתרים לאפות מצות עם מי ביצים או שאר מי פרות, כגון חלב או יין וכדומה, והיא נקראת מצה עשירה, ובלבד שיזהרו שלא יתערב בהם אפלו מעט מים. אבל בשני הלילות הראשונים צריכים לאכול מצה ממש, ואין יוצאים במצה עשירה.

43. אם נמצאה איזו תערובת חמץ בערב פסח, עד הלילה, הרי הוא כמו שאר אסורים שבטלים בששים. ולכן אם נמצא גרעין בעוף ובתבשיל, זורקו והשארו מתר לאכול אפלו בפסח. אבל בתוך הפסח חמץ אוסר אפלו במשהו גם בהנאה.

44. בערב פסח, משעה שהחמץ נאסר בהנאה, וכן בכל ימי הפסח, אסור להנות אפלו מחמצו של אינו יהודי. ולכן אסור לישראל להוליך או לשמור חמצו של אינו יהודי. ומכל שכן שאסור לקנות חמץ בשביל אינו יהודי, ואפלו במעותיו של אינו יהודי.

הלכות פסח

דיני הכנת הסדר

45. יהדר אחר יין יפה למצות ארבעה כוסות. ואם יש בנמצא יין אדם יפה כמו הלבן, וגם הוא כשר כמו הלבן, מצוה בו יותר מבלבן, שנאמר, אל תרא יין כי יתאדם, משמע שחשיבותו של יין הוא כשהוא אדם. ועוד, לפי שיש בו זכר לדם, שהיה פרעה שוחט ילדי בני ישראל.

46. הכוסות יהיו שלמים בלי שום פגימה, ומודחים יפה, ויחזיקו לכל הפחות רביעית.

47. לצורך מרור, נוהגים לקח תמכא (חריין – Horseradish), אבל יותר טוב לקחת חזרת שהיא חסה (Romaine Lettuce) שנוח לאכלה, ונקראת מרור, לפי שכששוהה בקרקע, נעשה הקלח מר. כל המינים שיוצאים בהם מצטרפים זה עם זה לכזית. ויוצאים בין בעלים בין בקלחים. העלים אין יוצאים בהם אלא אם כן הם לחים, אבל הקלחים יוצאים בהן בין הם לחים בין יבשים, אך לא במבשלים או כבושים.

48. החרסת צריך שתהיה עבה זכר לטיט. ובשעה שהוא צריך לטבל את המרור, ישפך לתוכה יין או חמץ, שתהיה רכה, זכר לדם, וגם שתהא ראויה לטבל בה. יש לעשות את החרסת מפרות שנמשלה בהם כנסת ישראל, כגון תאנים, שנאמר, התאנה חנטה פגיה. ואגוזים, שנאמר, אל-גנת אגוז. ותמרים, שנאמר, אעלה בתמר. ורמונים, שנאמר, כפלה הרמון. ותפוחים, זכר למה שכתוב, תחת התפוח עוררתיו, שהיו הנשים יולדות שם בניהן בלא עצב. ושקדים על שם ששקד הקדוש ברוך הוא על הקץ לעשות. וצריך לתן בתוכה תבלין הדומים לתבן, כגון קנמון וזנגביל, שאינן נדוכים הדק היטב. ויש בהן חוטים כמו תבן, זכר לתבן שהיו מגבלים בתוך הטיט. בשבת, לא ישפוך את היין או החמץ לתוך החרסת, כי צריך לעשות בשנוי, ויתן את החרסת לתוך היין והחמץ.

ואת מי המלח (אפלו כשלא חל יום טוב בשבת) יעשה מערב יום טוב ואם עושהו ביום טוב צריך לעשותו בשנוי, שיתן תחלה את המים ואחר כך המלח.

הלכות פסח

49. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שיהיו על השלחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילים, אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר לקרבן חגיגה, שהיו מקריבים בזמן שבית המקדש היה קיים. ונהגו שאחד מן התבשילים יהיה בשר, ויהיה מפרק הנקרא זרוע, לזכר שגאלם הקדוש ברוך הוא בזרוע נטויה, ויהיה נצלה על הגחלים, זכר לפסח שהיה צלי אש. והשני יהיה ביצה, משום שביצה בלשון ארמי ביצה, כלומר, דבעי רחמנא למפרק יתנא בדרעא מרוממא, (שרצה ה' לפדות אותנו בזרוע נטויה). ועושים הביצה, בין צלויה בין מבשלת. וצריך לצלתם ולבשלים מערב יום טוב בעוד יום. ואם שפך או שהיה שבת, יצלה ויבשל אותם בלילה, אבל צריך לאכלם ביום טוב ראשון. וכן בליל שני, יצלים ויבשלים ויאכלם ביום טוב שני, כי אין מבשלים מיום טוב לחברו, ולא מיום טוב לחל. ולפי שאין אוכלים בשר צלי בשני לילות אלו, על כן צריך לאכול את הזרוע דוקא ביום. ואף כשצולים אותן בערב יום טוב אין לזרקן אחר כך, אלא יתנם ביום טוב שני תוך המאכל שמבשלים ויאכלם.

50. יכין מושבו מבעוד יום במצעות נאים כפי יכולתו, ובאפן שיוכל להטות ולהסב בשמאלו. ואפלו הוא אטר, יסב בשמאל של כל אדם.

51. אף על פי שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחרבן, בליל פסח טוב להרבות בכלים נאים, זכר לחרות.

52. בן אצל אביו חייב בהסבה. אבל תלמיד אצל רבו אינו צריך.

דיני הסדר

53. מצות אכילת מצה היא דוקא בלילה, כמו קרבן פסח, שכתוב בו ואכלו את הבשר בלילה הזה. וכן מצות ארבע כוסות היא דוקא בלילה. וכיון שגם הכוס של קדוש הוא אחד מארבעת הכוסות, לכן אין מקדשים עד שהוא ודאי לילה.

הלכות פסח

54. תינוק ותינוקת שהגיעו לחנוכה, שהם יודעים בקדשת יום טוב, ומבינים מה שמספרים מיציאת מצרים, נותנים להם גם כן כוס שישתו ממנו. נוהגים למזוג כוס וקוראים אותו כוס של אליהו הנביא.

55. קדש: משרתו או אחד מבני ביתו, ימזגו את הכוסות. וכן בכל פעם שמוזגים, ימזגו הם ולא הוא בעצמו, כדי להראות דרך חרות. ויזהיר לבני ביתו, שישתו מכל כוס לכל הפחות את הרב בפעם אחת, ומכוס רביעי ישתו רביעית בפעם אחת. ויכונו כלם למצות ארבע כוסות וספור יציאת מצרים ואכילת מצה ומרור, וגם הנשים חייבות במצות אלו, רק בהסבה אינן נוהגות. יעשה קדוש כפתוב בהגדה, וישתה בהסבת שמאל.

56. מי שאינו שותה יין כל השנה מפני שמזיק לו, אף על פי כן צריך לדחוק את עצמו לשתות ארבע כוסות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, על ר' יהודה ב"ר אילעי, שהיה שותה ארבע כוסות של פסח, והיה צריך לחגור צדעיו עד שבעות. ומכל מקום יכול למזוג במים, או לשתות מיץ ענבים.

57. ורחץ, כרפס: אחר כך ירחץ ידיו ולא יברך עליהן, ומנגבן. וחותר מן הכרפס לעצמו ולכל בני ביתו לכל אחד פחות מכוזית, וטובלים במי מלח, ומברכים בורא פרי האדמה, ומכוונים לפטר בברכה זו גם את המרור, ואוכל גם כן בהסבת שמאל.

58. יחץ: אחר כך נוטל את המצה האמצעית וחולקה לשני חלקים, ומניח את החלק הגדול אצל מושבו לאפיקומן. ונוהגים לכרכו במפה, זכר למה שכתוב, משארותם צררת בשמלותם. ויש שמשמים אותו כך על שכמם, זכר ליציאת מצרים. ולפי שהאפיקומן הוא במקום הפסח, לכן הוא חשוב ויהיה החלק הגדול. והחלק הקטן מחזירו לקערה למקומו, ומגלה קצת את המצות, ומגביה את הקערה, ואומרים, הא לחמא עניא די אכלו וכו', עד לשנה הבאה בני חורין. והאומרים כהא לחמא עניא לא יאמרו תבת די.

הלכות פסח

59 מגיד: אחר כך מוזגין כוס שני, והתינוק שואל מה נשתנה. ואם אין תינוק, ישאל בן אחר, או בתו, או חברו או אשתו, ואחר כך אומרים, עבדים היינו וכו'. והנכון לפרש לבני ביתו דברי ההגדה בלשון שמכינים. ואם גם בעצמו אינו מבין לשון הקדש, יאמר מתוך ההגדה, ולאחר כל חלק יאמר בלשון שהוא מבין. ומכל שכן המאמר רבן גמליאל היה אומר וכו', שצריכים להבין את הטעם של פסח מצה ומרור.

60 כשמגיע לזוהיא שעמדה וכו', יכסה את המצות, (שלא תראה הפת בשתו, שמניחים אותה, ונוטלים את הכוס), ונוטלים את הכוסות בידיהם ואומרים והיא שעמדה וכו' עד מידם, וחוזר ומגלה את המצות.

61 כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו' לא יגביה את הזרוע שהוא זכר לפסח, שלא יהא נראה כאלו הקדישו לכהן. וכשמגיע ללפיכה, מכסה את המצות, ונוטל כל אחד את הכוס בידו ומגביהו עד שחותם גאל ישראל, ומברכים על הכוס בורא פרי הגפן, ושותין בהסבת שמאל.

62 רחצה, מוציא, מצה: אחר כך רוחצים ידיהם ומברכים על נטילת ידים, ומברך המוציא על המצות. ולפי שביום טוב צריך לבצוע על שתי פירות שלמות, ומצות אכילת מצה היא מן הפרוסה, לפי שהמצה נקראת לחם עני, ודרך של עני בפרוסה, על כן בשעה שהוא מברך המוציא, אויז שתי המצות השלמות בידיו והפרוסה ביניהן, ומברך המוציא, ומניח את המצה התחתונה מידי, ואויז רק בעליונה וגם בפרוסה ומברך על אכילת מצה, ובוצע מן העליונה וגם מן הפרוסה מכל אחת כזית, וכך הוא נוהג לכל אחד מבני ביתו ואוכל שניהם יחד בהסבה שמאלית. ואם קשה לו לאכלם בפעם אחת, אוכל תחלה את הכזית המוציא, ואחר כך הכזית מן הפרוסה, רק שלא ישקה ביניהם כלל, ויאכל שתייהן בהסבה.

הלכות פסח

63. וְנוֹהֲגִים בְּמִדִּינֹת אֱלֹהֵי, שֶׁבְּלִילֵי פֶסַח אֵין טוֹבְלִים אֶת הַמַּצָּה בְּמַלַּח לֹא שֶׁל הַמוּצֵיא וְלֹא שֶׁל מַצָּה. יִזְהַר לְאֹכֹל הַשִּׁיעוֹר הָרְאוּי שֶׁל מַצָּה, שֶׁהוּא בְּעֶרְךָ חֲצֵי מַצָּה יָד, וְשִׁנֵּי שְׁלִישׁ מַצָּה מְכוּנָה.

64. מְרוֹר: אַחַר כֶּךָ נוֹטֵל כְּזֵית מְרוֹר, וְכֵן הוּא נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ, וְטוֹבְלוֹ בַּחֲרוֹסֶת וּמִנְעַר אֶת הַחֲרוֹסֶת מֵעָלָיו, שֶׁלֹּא יִתְבַטֵּל הַמְרוֹר, וּמְבַרֵךְ עַל אֲכִילַת מְרוֹר, וְאוֹכְלוֹ בְּלֹא הַסְּבָה. שִׁיעוֹר כְּזֵית מְרוֹר הוּא בְּעֶרְךָ שְׁלֹשָׁה עֲלִים גְּדוּלִים.

65. כוֹרֵךְ: אַחַר כֶּךָ נוֹטֵל מִן הַמַּצָּה הַתְּחִתוֹנָה גַם כֵּן כְּזֵית, וְגַם כְּזֵית מְרוֹר, וְנִכּוֹן לְטַבֵּלוֹ גַם כֵּן בַּחֲרוֹסֶת וּלְנַעֲרוֹ מֵעָלָיו, וּמְנִיחַ אֶת הַמְרוֹר תּוֹךְ הַמַּצָּה וְאוֹמֵר, כֵּן עָשָׂה הָלֵל וְכוּ', וְאוֹכֵל בְּהַסְּבָה.

66. שֶׁלַחן עוֹרֵךְ: אַחַר כֶּךָ אוֹכְלִים הַסְּעוּדָה. וַיֵּשׁ לְאֹכֹל כָּל הַסְּעוּדָה בְּהַסְּבָה. אֵין אוֹכְלִים בְּשׂוֹר צָלִי בְּשֵׁתֵי הַלֵּילוֹת, אֲפֹלוֹ שֶׁל עוֹף. וְאֲפֹלוֹ בְּשִׁלוּהוֹ וְאַחַר כֶּךָ צְלוּהוֹ בְּקִדְרָה, אֵין אוֹכְלִים.

67. צִפּוֹן: לְאַחַר גְּמַר הַסְּעוּדָה אוֹכְלִים אֲפִיקוֹמֵן, זִכָּר לְקָרְבַּן פֶּסַח, שֶׁהִיָּה נֹאכֵל בְּסוֹף הַסְּעוּדָה שִׁיָּהָא גְּמַר כָּל הַשְּׁבִיעָה. וַיֵּשׁ לְאֹכֹל כְּשֵׁנֵי זֵיתִים, אֶחָד זִכָּר לְפֶסַח וְאֶחָד זִכָּר לַמַּצָּה, שֶׁהִיָּתָה נֹאכֵלָת עִם הַפֶּסַח. וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יִפְחוֹת מִכְּזֵית, וְאוֹכְלוֹ בְּהַסְּבָה. וְאַחַר הָאֲפִיקוֹמֵן, אֲסוּר לְאֹכֹל שׁוּם דְּבָר.

68. בֶּרֶךְ: אַחַר כֶּךָ מוֹזְגִים כּוֹס שְׁלִישֵׁי לְבִרְכַת הַמְּזוּן. וְנוֹהֲגִים שֶׁבַעַל הַבֵּית מְבַרֵךְ בְּזִמּוֹן. לְאַחַר בְּרַכַת הַמְּזוּן מְבַרְכִים עַל הַכּוֹס וְשׁוֹתִים בְּהַסְּבָה. וְאֲסוּר לְשַׁתּוֹת בֵּין כּוֹס זֶה לְכּוֹס רְבִיעִי.

הלכות פסח

69. הלל: מוזגים כוס רביעי. ונוהגים לפתוח את הדלת, לזכר שהוא ליל שמורים, ואין מתיראים משום דבר. ובזכות האמונה, יבוא משיח צדקנו, והקדוש ברוך הוא ישפך חמתו על עובדי כוכבים, ולכן אומרים שפך חמתך וכו'. אחר כך מתחילים לא לנו, ואומרים פסדר. וכשמגיע להודו, אם הם שלשה, אפלו עם אשתו ובניו שהגיעו לחנוכה, לאמר הודו, והשנים יענו, כמו שאומרים בצבור.

70. מן הכוס הרביעי, צריכים לשתות רביעית שלמה, ומברכים אחריו ברכה אחרונה. ואחר ארבעת הכוסות אסור לשתות שום משקה רק מים.

71. נרצה: ואחר כך גומרים פסדר ההגדה. ונוהגים שאין קוראים קריאת שמע שעל המטה, רק פרשת שמע וברכת המפיל, להורות שהוא ליל שמורים מן המזיקים ואינו צריך שמירה.

דיני ספירת העומר

72. בליל שני של פסח, מתחילים לספור ספירת העומר. וסופרים מעמד. המצוה הוא לספור תכף בהתחלת הלילה, אחר צאת הכוכבים. ובדיעבד, זמנה כל הלילה.

73. בית הכנסת בלילי שבת ויום טוב סופרים לאחר הקדוש, כדי להקדים קדשת היום. ובמוצאי שבת ויום טוב, סופרים קדם הבדלה כדי לאחר יציאת היום.

74. מי ששכח כל הלילה ולא ספר, יספור ביום בלא ברכה, ובלילות שאחר כך יספור בברכה. ואם שכח גם כל היום, יספור אחר כך בכל הלילות בלא ברכה. ואם נסתפק לו אם ספר בלילה או לא, אף על פי שלא ספר ביום שלאחריו, מכל מקום יכול לספור שאר הלילות בברכה.

הלכות פסח

75. השואל מחברו בין השמשות או אחר כך, כמה מונים היום, יאמר לו, אתמול היה כך וכך. שאם יאמר לו כמה מונים היום, אינו רשאי לברך אחר כך על הספירה.

76. לכתחלה קדם שיברך, צריך שידע על מה הוא מברך, שידע כמה ימים הוא בספירה, ובדיעבד אם לא ידע ופתח וברך על דעת שישפור כמו שישמע מחברו, גם כן יצא. וכן אם ברך על דעת לספור ארבעה ימים, ולאחר שברך נזכר שצריך לספור חמשה, סופר חמשה ואינו צריך לברך שנית. וכן אם טעה בספירה, כגון שהיה צריך לאמר ששה ימים ואמר חמשה ימים, אם נזכר מיד, סופר כראוי ואין צריך לברך שנית. אבל אם הפסיק קצת, צריך לברך שנית.

77. בימי הספירה מתו תלמידי רבי עקיבא בל"ג יום, ולכן נוהגים בימים אלו קצת אבילות, שאין נושאים נשים ואין מסתפרים. וכן אין מאזינים למוסיקה.

78. ויש חלוקי מנהגים במספר ל"ג ימים האלה, יש מקומות נוהגים שחושבים אותן מיום ראשון של ספירה, ולכן אוסרים עד ל"ג בעומר. וביום ל"ג בעומר, וכן משם ואילך מתירים, מפני שביום ל"ג בעומר פסקו מלמות, ולכן מרבים בו קצת שמחה, ואין אומרים בו תחנון. ואף שגם בו ביום מתו קצת, אומרים מקצת היום ככלו, ולכן אין להסתפר או לשא עד לאחר שהאיר היום, ולא מבערב. אך כשחל ל"ג בעומר ביום ראשון, מסתפרים בערב שבת שלפניו, לכבוד השבת.

79. ויש מקומות שמתירים עד ראש חודש איר ועד בכלל, שהן ששה עשר יום, ונשארים ל"ג יום באסור עד חג השבועות (ומסתפרים בערב החג). ומכל מקום ביום ל"ג בעומר בעצמו מתירים. (וכשחל ביום ראשון, מתירים בערב שבת, כמו שכתבתי לעיל).

80. ליל ראשון של שבועות, מאחרים מלהתפלל עד צאת הכוכבים. שאם יתפללו קודם ויקבלו קדשת יום טוב, חסר מעט ממ"ט ימי הספירה. והתורה אמרה שבע שבתות תמימות תהינה.

הלכות פסח

מושגים מהלכות פסח

1. חודש ניסן
2. מצות מצוה
3. בדיקת חמץ
4. זריזים מקדימים למצוות
5. חלות חיוב בדיקה
6. שואלים ודורשים בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום
7. על ביעור חמץ
8. ביטול חמץ
9. כופה עליו את הכלי
10. תערובת חמץ
11. נתבשל בכלי חמץ
12. נפסל מאכילת כלב
13. מצה לתיאבון
14. מצה עשירה
15. איסור אכילה ואיסור הנאה
16. תענית בכורים
17. בל יראה ובל ימצא
18. מכירת חמץ
19. חמץ ברשותו
20. חמץ שעבר עליו הפסח
21. כבולעו כך פולטו
22. ליבון
23. הגעלה

הלכות פסח

24. דופני כלי חרס
25. אולי לא יגעלנו יפה
26. כלי בן יומו
27. ליבון קל
28. קטניות (לאשכנזים)
29. איסור בששים ואיסור במשהו
30. שאף הם היו באותו הנס
31. ד' כוסות - יין אדום
32. רביעית - רוב רביעית
33. מיץ ענבים
34. מרור
35. חרוסת
36. זכר לקרבן פסח וזכר לקרבן חגיגה
37. אין מבשלים מיו"ט לחבירו, ולא מיו"ט לחול
38. בשר צלי בליל פסח
39. הסיבה על שמאל
40. זכר לחירות
41. לחם עוני - לחם עני
42. שני טיבולים
43. ליל שימורים
44. ספירת העומר
45. מיתת תלמידי ר"ע
46. ל"ג בעומר
47. מצקת היום ככולו
48. שבע שבתות תמימות

דברי חז"ל לפסח

1. ושמרתם את המצות: ר' יאשיה אומר אל תקרי כן אלא ושמרתם את המצוות

כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצות. אלא אם בא מצותה

לידך עשה אותה מיד (מכילתא בא)

2. אני ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים: כל הכופר ביציאת מצרים כאלו

כפר בעיקר (ספרי יתרו)

3. אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע מאי טעמא

לחם עוני כתיב א"ר אבא וכשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה

כתיב (ברכות לט:)

4. רבי עקיבא אומר... לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש מאי טעמא

דר' עקיבא מי כתיב לחם עוני עני כתיב...האי דקרינן ביה עוני כדשמואל דאמר

שמואל לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה (פסחים לו.)

דברי חז"ל לפסח

5. תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בתשרי עתידין ליגאל, ר' יהושע אומר בניסן נברא העולם בניסן נולדו אבות בניסן מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורין בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל (מסכת ר"ה י"א).

6. שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת (יבמות סב:)

7. למועד חודש האביב: מכאן שמעברין את השנים כדי שלא תהא חוגג אלא

בחודש האביב (מכילתא)

דברי חז"ל לפסח

8. בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה נאמר בנח בעצם היום הזה (בראשית ז') לפי שהיו דורו אומרים כך וכך אם אנו מרגישים בו (שנכנס לתיבה) אין אנו מניחים אותו ולא עוד אלא אנו נוטלים כשלים וקרדומות ומבקעים את התיבה אמר המקום הרניני מכניסו לתיבה בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבוא וימחה. ומה ראה לומר במצרים בעצם היום (שמות י"ב) לפי שהיו מצרים אומרים מכך ומכך אם אנו מרגישים בהם (שיוצאים ממצרים) אין אנו מניחים אותם ולא עוד אלא אנו נוטלים סייפים וחרבות ואנו הורגים בהם אמר המקום הרניני מוציאם בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבוא וימחה. ומה ראה לומר כאן (במיתת משה) בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בו (במלאך המות) אין אנו מניחים אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את התורה והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו ועשה לנו נסים וגבורות אין אנו מניחים אותו אמר המקום הרניני מכניסו למערה בחצי היום וכל מי שיש בו כח יבוא וימחה לכך נאמר בעצם היום הזה לאמר: (סיפרי פרשת האזינו פסקא שלז)